ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

Законодавство
Судова практика
Зразки документів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Сергія ПЄТКОВА

ЮРІНКОМ ІНТЕР

Київ – 2024

УДК 342.72/.73:[342.9:347.9].03](477)
З-38

Укладачі:
В. В. Гудима, Ю. В. Дрофич, М. К. Золотарьова, В. С. Ковальський,
Р. Я. Козяр, І. М. Коропатнік, Т. П. Макарова, М. А. Микитюк,
С. П. Пасіка, В. П. Пєтков, С. В. Пєтков, Р. М. Скриньковський,
М. В. Хмиз, А. Г. Чубенко

З-38 **Захист прав людини адміністративно-правовими засобами. Законодавство. Судова практика. Зразки документів** / за заг. ред. С. В. Пєткова. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 456 с.

ISBN 978-966-667-820-4

Проблема захисту прав людини адміністративно-правовими засобами характеризує сучасний стан відносин людини та публічної влади, що впливає на оцінку ефективності державного управління в цілому. Досягнення позитивних результатів на шляху вдосконалення правового регулювання застосування відповідних адміністративно-правових засобів має важливе значення в умовах побудови громадянського суспільства в Україні та для покращення сучасного стану забезпечення основних прав та свобод людини загалом.

Питання, висвітлені у виданні, сприяють визначенню та обґрунтуванню доцільності внесення змін до чинного законодавства щодо вдосконалення адміністративно-правових засобів захисту прав людини.

Видання розраховане на студентів, практикуючих фахівців та науковців, а також буде корисним для широкого загалу правосвідомих громадян.

УДК 342.72/.73:[342.9:347.9].03](477)

ISBN 978-966-667-820-4

© Юрінком Інтер, 2024

ЗМІСТ

Передмова 6

1. Захист прав людини в адміністративному судочинстві

1.1. Справи щодо оскарження нормативно-правових актів 12

1.2. Оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень 61

1.3. Щодо примусового відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності 103

1.5. Щодо припинення державної реєстрації юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців 159

1.6. Щодо оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію 160

2. Захист прав людини в адміністративних комісіях при виконавчих органах

2.1. Справи про порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю 188

2.2. Справи про порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями, тютюновими виробами, електронними сигаретами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, пристроями для споживання тютюнових виробів без їх згоряння 200

2.3. Справи про доведення неповнолітнього до стану сп'яніння 206

2.4. Справи про заняття проституцією 218

2.5. Справи про несплату аліментів 224

2.6. Справи про самоуправство 233

3. Захист прав людини в органах виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів та у сфері ветеринарної медицини

3.1. Справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями законодавства про ветеринарну медицину та благополуччя тварин 254

3.2. Справи про ідентифікацію та реєстрацію тварин (стаття 107^2) 286

3.3. Справи про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів 297

4. Захист прав людини в органах виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин

4.1. Справи про псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами 306

4.2. Справи про порушення правил використання земель 328

4.3. Справи про самовільне зайняття земельної ділянки 354

4.4. Справи про зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок з порушенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту 376

4.5. Справи про порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням 393

5. Захист прав людини в органах виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів

5.1. Справи про порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю 410

Післямова 453

Передмова

Правовий захист – це юридична діяльність, правова поведінка, правова активність, правові відносини тощо уповноважених осіб у сфері забезпечення прав людини. Він відображає рівень задоволення суб'єкта наявністю необхідних правових механізмів, які здатні забезпечити ефективний захист його прав та законних інтересів. Правовий захист поєднує, з одного боку, діяльність суб'єктів владних повноважень та/або судових органів у процесі реалізації процесуальних норм, з іншого – сукупність правовідносин, які виникають між фізичними особами та органами публічної влади. Як наслідок, забезпечується виконання та застосування юридичних норм, спрямованих на реалізацію прав, свобод та законних інтересів людини. Іншими словами, правовий захист – це діяльність компетентних органів щодо створення та/або приведення в дію правових механізмів, які забезпечують реалізацію прав, свобод, законних інтересів, обов'язків, а також гарантій, компенсацій та пільг, що є похідними від правового статусу людини.

Поряд із цим, у сучасних умовах захист прав людини адміністративно-правовими засобами виступає достатньо динамічною категорією, оскільки характеристика її складових елементів може постійно змінюватися та трансформуватися з тим, щоб відповідати потребам місця і часу для підтримання та забезпечення прав людини у конкретних відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування. Водночас метою такого захисту є припинення та профілактика незаконного посягання на права людини; ліквідація будь-яких перешкод, що виникають при їх здійсненні; визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків з притягнення винної особи до відповідальності; забезпечення належного стану правопорядку у сфері державного управління за допомогою використання заходів адміністративного впливу.

Структурно такий захист можливо представити як сукупність наступних елементів:

1) правові норми, що визначають умови та порядок застосування інструментів публічного адміністрування для захисту прав людини, а також порядок адміністративно-судового провадження у відповідних адміністративних справах;

2) інституційна система захисту прав людини, яка сформована з уповноважених суб'єктів, наділених повноваженнями щодо здійснення публічного контролю за дотриманням законодавства, а також притягнення до адміністративної відповідальності;

3) адміністративні та судові процедури, в межах яких реалізується захист прав людини.

Підґрунтям такого захисту виступає правоохоронна та правозастосовна діяльність органів публічної адміністрації та судових органів щодо розгляду та вирішення адміністративних справ, що спрямована, по-перше, на захист прав людини (першочергове значення з огляду на конституційні приписи визнання прав людини найвищою соціальною цінністю), по-друге, на забезпечення публічного правопорядку і відповідного стану захищеності прав людини, у тому числі, враховуючи очікування на це суспільства, по-третє, на притягнення винної особи до адміністративної відповідальності та забезпечення відшкодування спричинених збитків; по-четверте, на профілактику вчинення подібних правопорушень у майбутньому з огляду на розуміння невідворотності покарання.

Засоби адміністративно-правового захисту прав людини характеризуються цілою низкою ознак, що дає можливість виокремити їх з-поміж інших засобів, які застосовуються в конституційному, кримінальному, цивільному та інших галузях права.

Отже, особливостями адміністративно-правових засобів захисту прав людини є:

– імперативність засобів захисту, що дає можливість застосувати заходи адміністративного впливу та примусу;

– системність засобів адміністративно-правового захисту, що дає можливість уповноваженим суб'єктам оптимально їх застосовувати для більш якісного захисту прав, свобод та законних інтересів особи;

– публічний характер засобів захисту, що виражається в управлінні та організаційно-правовому впливі органів державної (виконавчої) влади на упорядкування суспільних відносин з метою захисту прав їх учасників;

– настання певних юридичних наслідків у сфері захисту прав людини завдяки публічному характеру засобів захисту;

– розгалуженість системи нормативно-правового забезпечення застосування адміністративно-правових заходів захисту прав людини,

що включає в себе акти державного управління різної юридичної сили;

– наявність широкого кола суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, які уповноважені застосовувати адміністративно-правові засоби захисту прав людини;

– відображення адміністративно-правових можливостей уповноважених суб'єктів діяти у сфері захисту прав людини[1].

У спрощеному розумінні адміністративно-правові засоби є методами практичного досягнення людиною мети захисту своїх прав у відносинах із публічною владою.

Враховуючи вищевикладене, до основних адміністративно-правових засобів захисту прав людини належать:

по-перше, адміністративний (позасудовий) порядок оскарження актів індивідуальної дії органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, що передбачає подання зацікавленою особою скарги на ці рішення до вищестоящих органів (посадових осіб) у порядку підконтрольності, підлеглості та вирішення відповідної адміністративної справи у межах конкретної адміністративної процедури;

по-друге, судовий порядок оскарження актів індивідуальної дії органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування відповідно до Кодексу адміністративного судочинства, що передбачає розгляд судами конкретних адміністративних справ та винесення обов'язкових до виконання судових рішень.

Також до адміністративно-правових засобів захисту прав людини можна віднести у загальному контексті:

1) представництво прокурором інтересів громадянина або держави у суді. Так, відповідно до ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність

[1] Коломоєць Н. Особливості та система засобів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/1/part_1/21.pdf

або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист. Наявність таких обставин має бути обґрунтована прокурором. Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу;

2) специфічні форми державного контролю (нагляду) у сфері господарської діяльності з метою не лише перевірки дотримання суб'єктами господарювання норм чинного законодавства, але й забезпечення дотримання прав та охоронюваних законом інтересів. Розглянемо на конкретному прикладі. Враховуючи норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у період дії воєнного стану органи Державної служби України з питань праці можуть здійснювати, за заявою працівника, позапланові заходи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання та фізичними особами, які використовують найману працю, а також з питань виявлення неоформлених трудових відносин та законності припинення трудових договорів. У результаті проведення таких позапланових заходів органами Держпраці оформлюються приписи про усунення виявлених порушень (наприклад, щодо офіційного працевлаштування фізичної особи) виконання деяких з них є підставою для звільнення від юридичної відповідальності;

3) діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р. № 776/97-ВРУ Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод. До Актів реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції України, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини і громадянина належать, зокрема, подання

Уповноваженого до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб.

Передбачена законом можливість людини застосовувати передбачені вище адміністративно-правові заходи з метою захисту порушених прав є необхідною умовою для реалізації її адміністративно-правового статусу. Що ефективніше та оперативніше у часовому проміжку з точки зору практичної реалізації виступають такі заходи, то упевненіше можна говорити про існування дійсно ефективної державної системи управління, що здатна вирішувати питання охорони та захисту прав та законних інтересів.